

HELAL ÇİZGİSİNDE HAYAT¹

Prof. Dr. Mehmet Zeki AYDIN²

Son yıllarda şöyle sözleri çok duymaya başladık: "Bize ne oldu?", "Ülkemizde ahlaki ve milli değerler alanında yozlaşma arttı." Artık toplumda, helal haram duygusunun kalmadığını, Allah korkusunun azaldığını düşünenlerimiz çoğaldı. Elbette toplumsal olayları tek sebeple açıklamak mümkün değildir ve toplumsal değişmelerin birçok sebebi vardır. Bu olumsuzlukların sebep veya sonuçlarından biri de insanlarda azalan helal haram duyarlılığıdır.

İslam dininin temel amacı insanlara hayatı boyunca kılavuzluk etmektir. Dünya ve ahiret mutluluğunu amaçlayan dinimiz, insanları her türlü kötülük ve yanlışlıktan korumak, huzur içinde yaşamalarını temin etmek için bazı davranışları yasaklamış, bazılarını ise helal kılmıştır. Allah'ın açıkça yasakladığı şeylere haram, yapılmasına izin verdiklerine de helal diyoruz. Örneğin, başkalarının malına, canına zarar vermek, hırsızlık yapmak, faiz alıp vermek, zina etmek haram; ticaret ve alış veriş yapmak, evlenip yuva kurmak helaldir. Bir başka ifade ile Allah'ın emir ve yasaklarına uymamak haram, yasaklamadığı konular ise helaldir.

Müslüman, yerken, içerken, diğer insanlarla ilişkilerinde, bireysel hayatından aile ve toplum hayatına varıncaya kadar her alanda Allah'ın koyduğu helal-haram sınırına uyduğu ölçüde iyi insan, iyi Müslüman olur. Allah'a karşı saygılı, O'nun emir ve yasaklarına titizlikle uyan kişi olarak, Yüce Allah'ın fazilet bakımından en üstün saydığı muttakiler arasında yerini almaya hak kazanır. Allah'ın koyduğu sınırları tanımayanlar ise haddi aşmış olurlar. Yüce Allah (c.c.) şöyle buyurmaktadır: "Ey iman edenler! Allah'ın size helal kıldığı iyi ve temiz nimetleri (kendinize) haram etmeyin ve (Allah'ın koyduğu) sınırları aşmayın. Çünkü Allah, haddi aşanları sevmez."(Maide, 87.)

Sevenin en çok korktuğu şey, sevgilisini gücendirmesidir. Bu sebeple seven insan, sevdiğini gücendirmemek için büyük bir duyarlılık gösterir. Sevdiğini kırabilecek hareket ve tavırlar sergilemek şöyle dursun, onun en ufak bir sitemine yol açabilecek davranışlardan bile büyük bir özenle sakınır. Temelde kişinin Cenab-ı Hak karşısındaki duyarlılığını anlatan 'takva' teriminin taşıdığı anlamı, böyle bir benzetmeyle açıklayabiliriz. Yani takva, bir bakıma Yüce Allah'ı gücendirebilecek en ufak tutum ve hareketlerden sakınmayı ifade etmektedir. Hiç kuşkusuz bu, büyük bir duyarlılığın ifadesidir. Takva sahibinde çok güzel bir dinî

¹ Bu yazı, "Helal Çizgisinde Hayat", **Diyanet Aylık Dergi**, Ekim 2010, Ankara sayı: 238, ss.4-7'de yayımlanmıştır.

² www.mehmetzekiaydin.com Email: mzekiaydin@mynet.com

duyarlılık oluşur. Bu duyarlılıkla onlar, İslam'ı bütün güzelliğiyle yaşamaya çalışır, her türlü güzelliği sergiler ve her türlü kötülük ve çirkinlikten uzaklaşırlar.

Kur'an'da takva sahipleri övülmüştür. Takva sahipleri, Allah'a karşı büyük bir duyarlılık içinde buldukları için Allah onlara iyiyi kötüden, hakkı batıldan ayıracak öyle bir anlayış ve nur verir ki, artık bu anlayış ve nurla yollarını şaşırılmazlar. Yüce Allah, şöyle buyurmaktadır: "Ey iman edenler! Eğer Allah'a karşı takva sahibi olursanız, O size iyiyi kötüden ayırt edecek bir anlayış (furkan) verir ve sizin kötülüklerinizi örter, sizi bağışlar. Allah büyük lütf sahibidir." (Enfal, 29.) Bu ayette, dikkatle, saygıyla yani muttaki olarak yaşayanlar furkanla müjdelenmektedir. Furkan, hakkı batıldan, doğruyu yanlıştan ayıran anlamına geldiği gibi, zafer anlamına da gelir. Demek ki Müslümanlar, takva sahibi (saygılı, dikkatli, duyarlı) olurlarsa, Allah onlara doğru yolu ve zaferi gösterecektir. Bu da Allah'ın sınırlarını dikkate alarak helal yoldan yaşamakla elde edilir.

İslam'da, imandan sonra, salih amel gelir. Yapılan her türlü iyi, doğru, güzel, faydalı, kaliteli, yerli yerinde, haram sınırına girmeksizin kişinin iman, iyi bir niyet ve ihlas ile yapmış olduğu davranışlara salih amel diyoruz. Salih amel, Allah'ın emir ve yasaklarına uygun bir hayat sürmek demektir. Yaptığımız ticaret dürüst ise salihdir. Gördüğümüz eşyayı, ilahî bir eser olarak tefekkür edebiliyorsak bakışımız salihdir. Dinlediğimiz sözler, düşündüğümüz fikirler, kurduğumuz hayaller, sevdiklerimiz meşruysa helal dairesi içinde ve Allah'ın rızasına uygunsal salihdir. Yalan söylememek takva, doğru söylemek salih ameldir. İbadet etmemeyi büyük bir suç görmek takva, ibadet etmek ise salih ameldir.

İnsanların maddi ve manevi haklarına tecavüz etmemek de "salih amel" tanımının içine girer. İnsanların ne maddi ne de manevi haklarına tecavüz etmeden geçen bir ömür, salih bir ömürdür. İnsanlar Allah'ın kullarıdır, bu nedenle, insanların haklarını çiğnemeye "kul hakkı" diyoruz. Kullarına zulüm edilmesine Rabbimiz razı değildir. O hâlde, Hakk'ın kullarını incitmemek, onların gıybetlerini yapmamak, onlara iftirada bulunmamak, haset etmemek, canlarına, mallarına zarar vermemek Allah'ın razı olduğu ameller olup, salih amelin tanımı içinde yer alırlar. Yaptığı isyanlarla başkalarına kötü örnek olmak da kul hakkına tecavüzdür. Haram ve helal konularında duyarlı olmak, bizi yaratan, ilim ve kudreti ile takip ve kontrol altında bulunduran Allah'a olan imanımızı güçlendirir ve zinde tutar. Buna karşılık helal-haram çizgisine dikkat etmeden yaşanan bir hayat, fitratın sağladığı iyiye yönelme eğilimlerini köreltir; kötü ve zararlı eğilimlerin önünü açar. İnsan helal çerçevesinde yaşadığı zaman mutlu olduğu gibi, haram işlediğinde, çok kere sebebini anlayamadığı bir huzursuzluğa ve mutsuzluğa düşer. Haram-helal konusunda göstereceğimiz duyarlılığın önemini ortaya koymasından şu hadis-i şerif oldukça dikkat çekicidir: "Helal bellidir, haram bellidir. Bu

ikisinin arasında şüpheli şeyler vardır. Kişi bunlardan sakınırsa dinini, onur ve haysiyetini korumuş olur." Bu hadisten öğrendiğimiz üzere, haramlardan sakındığımız gibi şüphelilerden de sakınmamız gerekir. Bile bile haram işlemek, haramlarda ısrar etmek büyük günahdır. İşlenen günahlardan bir an önce vazgeçilmeli, pişmanlık duyup tövbe edilmelidir.

Allah insanları fitrat üzere yaratmıştır. Fitrat, insan tabiatının, duygularından, tutkularından, zihinsel, sosyal ve kültürel şartlandırmalardan etkilenmemiş ilk hâlidir. Her insanın, her hayvanın, her bitkinin, "fitratının" kendilerine yüklediği "kendini gerçekleştirmek" amacı vardır. Bu nedenle, her varlık kendi yaratılış amacına uygunluğa ulaşabilmek için çabalar. Etrafımıza baktığımızda, sadece insan değil, bitkiler ve hayvanların da kendi fitratlarına göre yaşadığını görürüz. Her bitki kendini gerçekleştirdiği gibi her hayvan da kendini gerçekleştirmek ister ve başarır. Evrende, tüm yaratıklar, bedenleriyle, davranışlarıyla, sağlıklarıyla, gelişimleriyle tüm hayatları boyunca kendi gerçeklerini gerçekleştirir ve kendi hayatlarını yaşarlar. İnsan dışında tüm varlıklar, doğal ortamları içinde buldukları sürece, kendilerini gerçekleştirmeyi başarırlar. İnsan da fitratını bozmaz, helal sınırları içinde yaşarsa dünya ve ahiret mutluluğunu elde eder.

Bir atasözümüzde, "Hamama giren terler." denilir. Hem hamama girip hem de terlememek mümkün değildir. İnsanların tercihleri ancak hamama girip girmeme konusunda olabilir. Allah'ın yasaklarını çiğneyerek, haramlara, kötülöklere dalarak iyi olmak, huzur bulmak mümkün değildir. Zakkum ağacından elma, armut, nar gibi nefis meyveler beklenmez, ancak zakkum meyvesi beklenir. Helal lokma girmeyen vücuttan da hayır beklenmez.

İnsan dünyada, su ve hava gibi huzur ve mutluluk arar. Bireylerin ve toplumun huzuru ve mutluluğu elde etmesi ise erdemli yaşamadan geçer. İslam'a göre erdem yani üstün ve güzel ahlak sahibi olmak, helalinden yaşamak ve yaşatmakla mümkündür. Ahlaki erdemleri ve bunların olgunluğunu, dolayısıyla gerçek huzuru ve mutluluğu elde edebilmeyi Peygamber Efendimiz günahları, özellikle büyük günahları terk etmeye bağlamaktadır. Helal ve haram kavramı, müminin hayatında büyük önem taşımaktadır. Haram ve helaller, kulluk bilincinin temel taşlarını oluşturur. Mümin, haramdan kaçınarak helallerle bütünleştiği ölçüde kulluğun zevkini tadar ve nefisini terbiye eder. Mümin, haramlardan uzaklaştığı nispette Allah'a yaklaşır, kendini arındırır ve iyi bir Müslüman olur. Mümin için haramdan sakınmak ve helali aramak bir cihattır. Haram ve helal sadece yenilen içilen şeyleri kapsamamakta, aksine hayatın bütün alanlarını kapsamaktadır.

Mümin, haramın ve helalin birbirine karıştığı ve insanların dünya menfaati uğruna helal ve haram ölçülerini dikkate almadığı bir ortamda kılı kırk yararcasına hareket etmelidir.

Mümin, şehvi arzuların, nefsanî dürtülerin ve hayvani duyguların yerine, güçlü imanı ve üstün feraseti sayesinde haramlardan kaçınır ve şüpheli şeylerden uzak durur. Mümin, bütün zorluklara ve olumsuz çevre şartlarına rağmen birey, aile ve toplum hayatını, haram ve helal sınırına göre düzenler.

Helalı bırakıp harama dalmak nankörlük ve isyandır. Kur'an-ı Kerim'de Yüce Allah iyi ve güzel olan şeyleri helal kıldığını, çirkin ve kötü şeyleri haram kıldığını bizlere şöyle bildirmektedir: "Onlara iyi ve temiz şeyleri helal, kötü ve pis şeyleri haram kılar." (A'raf, 157.) Dünyada, helal dairesi geniştir, hepimizin ihtiyaçlarını hatta keyiflerini karşılamaya yeter. Bu nedenle, harama girmeye hiç lüzum yoktur. Meşru bir işte bir amirin hizmetine girmiş bir insanla bir soygun şebekesinde çalışan bir başka insan ilk bakışta aynı noktada birleşirler: İkisi de emir altındadır. Ama birincisi büyük bir şereftir, sonu ilim ve irfana çıkar. Diğeri ise rezalettir, sonucu azap ve zindandır. Konuyu anlatmak üzere söylenen, "İyilik su gibidir, içmeyen ölür." sözü ne güzeldir.

Hz. Peygamber (s.a.s.), her konuda olduğu gibi, helal haram duyarlılığı konusunda da bize örnek olmuştur. Efendimiz (s.a.s.), ashabın yanında ailesinin eğitimiyle yakinen meşgul olmuştur. Bilindiği gibi peygamberimiz ve ailesine zekât ve sadaka malı yemek haramdı. Bu konuda torunu Hasan'la aralarında geçen bir konuşma şöyledir: "Hz. Peygamber (s.a.s.) bir gün Hz. Hasan'ın Beytülmal'e ait zekât hurmasından bir tane ağzına aldığını gördü. Hemen onu ağzından çıkarttırdı ve : 'Muhammed ailesinin zekât yemediğini bilmiyor musun?' buyurdu." (Buharî, Zekât,57.)

Hz. Hasan (r.a.) bu hatırasını şöyle anlatır: " Zekât hurmasından bir tane alıp ağzımda çiğnerken, Hz. Peygamber (s.a.s.) hemen onu ağzımdan çıkardı ve hurma kümesinin içine attı. Ey Allah'ın Peygamberi! Şu yavrucuğun aldığı bir tek hurmadan, sana ne sorumluluk olacak ki, denildi. Allah Rasulü (s.a.s.): "Biz Muhammed ailesiyiz. Bize zekât helal değildir." buyurdu. (İbn-i Hanbel, I, 200.)

Bu olayda, Efendimiz'in sevgili torununa "Yeme onu!" demekle kalmayıp hurmayı eliyle alıp atması ve ardından sebebini açıklaması, bize bir eğitim yöntemi öğretmektedir.